

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ ՊԱՏՐԻԱՐԲ Ս. ՅՈՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՅԱՆԳՆԵՐ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

Տարւոյս վերջին երկու ամիսներու ընթացքին Պատրիարք Սրբազանը, ընկերակցութեամբ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոսին, երկար ճամբորդութիւն մը կատարեց զէպի Միացեալ Նահանգներ եւ Եւրոպա: Պատրիարքաբանին վերաբերեալ զանազան զործերու եւ տեսակցութիւններու անհրաժեշտութիւնը ստիպեցին Պատրիարք Սրբազանին որ ստանձնէ յոգնեցուցիչ եւ երկար այս ճամբորդութիւնը ձմեռուան եղանակին:

Առաջին հանդիպումը եղաւ Նիւ Եորք, որու օգակայանը փութացած էին Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Թորոքոմ Արքեպս. Մանուկեան, Արժ. Տ. Գառնիկ Քահանայի ընկերակցութեամբ եւ խումբ մը ազգայիններ՝ Պրն. Տատուր Տատուրեանի ղլխաւորութեամբ: Պրն. Տատուրեան ցանկութիւն յայտնած էր որ Պատրիարք Սրբազանը ըլլայ իր անձնական հիւրը Ամերիկայի մէջ եւ Պատրիարքը ընդունած էր հրաւերը:

Ժամանումին յաջորդ օրը, Նոյեմբեր 16-ին, Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Պատրիարք եւ Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս մասնակցեցան նոր արձանի մը բացումին Առաջնորդարանի բակին մէջ: Հռչակաւոր քանդակագործ Նազեանի նոր ստեղծագործութիւնը, յատկապէս պատրաստուած այս առթիւ, կը պատկերացրնէ «Էջն ի խաչէն» արդիական ոճով: Նուիրատուն է ազգային մեծ բարերար եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանս Նախագահ Տիար Ալեքս Մանուկեան:

Նոյեմբերի 18-ին, Պատրիարք Սրբազանը եւ Պատրիարքարանիս Դիւանապետը մեկնեցան Տիթրոյթ եւ Նոյն գիշերը հիւրասիրուեցան Միսկան Սորհուրդին կողմէ մեծ ճաշկերոյթով մը: Այս առթիւ Տիար Ա. Մանուկեան արտասանեց զեղեցիկ այն ճառը, զոր կը հրատարակենք փոխան խմբագրականի, իր մեծ շահեկանութեան համար:

Եւրոպ. գիշեր, Պատրիարք Սրբազանը ընթրիքի հիւրը եղաւ Տէր եւ Տիկին Ա. Մանուկեաններուն, իրենց բնակարանին մէջ:

Կիրակի առաւօտ Պատրիարք Սրբազանը Ս. Պատարագ մատոյց եւ քարոզեց Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, հաւատացեալներու խումբ բազմութեան մը ներկայութեան: Եւրոպ. Ս. Պատարագի, Նորին Ամենապատուութիւնը նախագահեց թէյասեղանի մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, որու ընթացքին Ամերիկայի Հ. Բ. Ը. Միութեան Նախագահ Տիար Եղուարդ Մարտիկեանին պաշտօնապէս յանձնեց օսկեայ շքանշան մը: Տէր եւ Տիկին Ե. Մարտիկեաններ Տիթրոյթի Հոգեւոր Հովիւ Հոգշ. Տ. Փառէն Ծ. Վարդապետի առաջնորդութեամբ եւ ընկերակցութեամբ Տիթրոյթի Հայ ազգայիններէն Տէր եւ Տիկին Մարթին Արքաբեաններու, Տէր եւ Տիկին Վահէ Բարէլեաններու, Տէր եւ Տիկին Վահէ Հայկի եւ Տէր եւ Տիկին Լաքցեաններու, ուխտի եկան Ս. Քաղաք անցեալ Հոկտեմբերին: 1969-ին Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Մարտիկեան բարերարները եղած էին Թանգարանի մը, ուր առաջին անգամ ցուցադրուեցան Ս. Եւկորի Գանձատան Թանկագին առարկաները: Թանգարանի բացումին եւ ցուցահանդէսին յաջողութիւնը բացառիկ եղաւ. երեք ամիսներու ընթացքին հարիւր քսան հազար օտարներ այցելեցին Հայ արուեստի եւ պատմութեան զմայլելի զեղեցիկութիւններուն եւ միջազգային մամուլը բարձր գնահատական-

ներով արձագանդեց Հայկական արուեստի գլուխ գործոցներու ցուցադրութեան: Վերջին իր այցելութեան առթիւ, Տիար Ե. Մարտիկեան կրկնեց իր նշխարատուութիւնը եւ յանձն առաւ ժառանգաւորաց Վարժարանի հին շէնքը վերածել նոր թանգարանի մը, աւելի ընդարձակ եւ լման: Բարեբաւօտիկ այս առթիւ, Երուսաղէմի Քաղաքապետը յատուկ նշան մը պատրաստել տուաւ Տէր եւ Տիկին Մարտիկեաններու անունով եւ յանձնեց զայն Սրբազան Պատրիարքին, որպէսզի Տիթրոյթի մէջ ներկայացնէ զայն մեծ բարերարին: Բուն ծափողջոյններու եւ ջերմ խանդավառութեան մէջ, Պատրիարք Սրբազանը կատարեց այդ քաղցր պարտականութիւնը:

Նոյն կիրակի գիշեր, Նորին Ամենապատուութիւնը հիւրը եղաւ Մարտիկեաններուն, իրենց բնակարանին մէջ, ուր հրաւիրուած էր Տիթրոյթի Հայութեան երեւելի խումբ մը:

Երկուշաբթի առաւօտ, Նորին Ամենապատուութիւնը, Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս, Տ. Փառէն Մ. Վարդապետ, Տ. Պարեթ Վարդապետ, Կրթական Յանձնախումբի Նախագահ Պրն. Միհրան Հօրլամազեան, Ա. Մանուկեան Կրթական Հիմնադրամի Տնօրէն Պրն. Խամսն Ազատեան, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ամերիկայի Նախագահ Պրն. Ե. Մարտիկեան, եւ նոյն Միութեան Կեդրոնական Ամերիկայի Նախագահ Պրն. Մ. Արզարեան այցելեցին Տիթրոյթի Հայ դպրոցը, որ կը կրէ իր բարերարին՝ Ալեքս Մանուկեանի մսեմ անունը: Ուսուցչութեան պատրաստած եւ աշակերտութեան գործադրած գողտրիկ ծրագրի մը իրադործումէն վերջ, Պատրիարք Սրբազանը յորդորեց աշակերտութիւնը որ պահեն իրենց աւանդուած ժառանգութիւնը ցեղային արժէքներուն: Ոսկի Մատեանին մէջ ալ, Նորին Ամենապատուութիւնը զրեց հետեւեալ տողերը. «Կան վայրեր եւ Հաստատութիւններ որոնք կը տպաւորեն այցելուն առաջին ակնարկով, որովհետեւ կը ցոյցանեն փայլը իրենց հեռանկարներուն եւ իրագործումներուն: Ալեքս Մանուկեան զպրօքը կը տպաւորէ այցելուն ջերմ այդ զգացումով: Վսեմաշուք բարերարները ազբիւր են լոյսի եւ օրհնութեան, որոնք կ'արտացոյցան այս Հաստատութենէն եւ մենք երախտապարտ կրնանք ըլլալ միայն անոնց»:

Նոյն օրը Պատրիարք Սրբազանը վերադարձաւ Նիւ Եորք, ուր, յետ միջօրէին, կարելոր հանդիպում մը ունեցաւ Ամերիկայի նախկին Փոխ-Նախագահ Ն. Վսեմ. Նելսոն Բոքֆելլըրի հետ: Տիար Բոքֆելլըր այցելած էր Պատրիարքարան Մարտ ամսուն եւ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցած Սրբազան Պատրիարքին հետ՝ Երուսաղէմի այժմու կացութեան եւ ապագայի մասին: Նոր իրադարձութիւններու լոյսին տակ, շարունակուեցաւ կարծիքներու փոխանակութիւնը Միջին Արեւելքի, բայց մանաւանդ Երուսաղէմի եւ իր սրբատեղիներուն մասին:

Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի օրերու ընթացքին, Պատրիարք Սրբազանը, ընկերակցութեամբ Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոսի, այցելեց Ս. Աթոռիս բարերար Տիար Սուրէն Ֆէսճեանին, Ս. Աթոռիս մեծ բարեկամ Հանդուցեալ Հայկ Գալուքեանի այրիին՝ Տիկին Ալիս Գալուքեանի բնակարանը, Տէր-իրն, եւ առաջարկեց որ մեծ այդ Հայուն աճիւնները փոխադրուին Երուսաղէմ, հանդէսն առնալ իր բարերարութեամբ կառուցուող աշտարակին մօտ, Սիոնի բարձունքին վրայ:

Հինգշաբթի, Նոյնմբեր 24-ին, ընկերակցութեամբ Տիար Տատուր Տատուրեանի, երկու Սրբազան Եկեղեցականները մեկնեցան Միամի, Փյօրիտա: Օղակայանին մէջ անոնք դիմաւորուեցան պաշտօնապէս Գերշ. Տ. Հմայեան Եպիսկոպոսի, Միամիի Հոգեւոր Հովիւ Տ. Կիւրեղ Քաշանայի, Միակնն

Սորհուրդի Ատենապետին և անդամներուն, ինչպէս նաեւ տեղական թերթերու թղթակիցներուն կողմէ: Կարճ հանդիսաւ մը ետք օգակայանի պատուոյ սրահին մէջ, անոնք ուղղուեցան Տիար Տատուրեանի բնակարանը:

Յաջորդ օրը, Պատրիարք Սրբազանը և իրեն ընկերացողները հիւրը եղան Լեւոն և Ճան Սարգիսեան եղբայրներուն:

Կիրակի օր, Միամիի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիին մէջ պատարագեց Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպս. Աճէմեան, իսկ քարոզը տուաւ Ն. Ամենապատուութիւնը: Յատար. Ս. Պատարագի, խնամքով պատրաստուած ճաշկերոյթ մը արուեստաւ դադութին կողմէ, որու ընթացքին բարի դատուածի խօսքերը և երկու Սրբազաններու ճառերը խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեցին տեղւոյն Հայութեան սիրտերէն ներս:

Նոյեմբեր 28-ին, Ն. Ամենապատուութիւնը խումբ մը ազգայիններու հետ, հիւրը եղաւ Աթոռիս բարերար Տէր և Տիկին Տիգրան Միսիրեաններու իրենց բնակարանին մէջ:

Նոյեմբեր 29-ին, Պատրիարք Սրբազանը հրաժեշտ տուաւ Միամիի Հայութեան և իր հիւրընկալ՝ Տիար Տատուր Տատուրեանին և մեկնեցաւ Շիրակ: Մտադրութիւնն էր այցելել իր բարեկամ՝ Տբթ. Համբարձում Քեքիլեկեանին: Ստիպան օգակայանին մէջ իսկ, ուր Ն. Ամենապատուութիւնը դիմաւորելու եկած էին Էմանսթընի Հոդեւոր Հոփի Տ. Վարուժան Ծ. Վարդապետ և Քեքիլեկեանները, ան իմացաւ որ նոյն գիշեր՝ երեկոյթ մը պատրաստուած էր ի պատիւ Հայաստանի Փոխ-Վարչապետ Կիրակոսեանի և Կարլէն Տայլաքեանի, որուն նախագահելու կը հրաւիրուէր Սրբազան Պատրիարքը: Հայաստանի պետական բարձր անձնաւորութիւններուն հետ ընթերցել ետք Տօթթորին առն մէջ, բոլորը դացին Էմանսթընի եկեղեցիին սրահը, որ լեցումը էր մեծ մասով Յորդանանէն դադրած Հայերով: Տբթ. Քեքիլեկեան, օրուան հանդիսութեան ատենապետը, հրաւիրեց նախ Տիար Կիրակոսեանը, որ հեղինակաւոր իր խօսքով ընդգծեց Նոյեմբեր 29 թուականի կարեւորութիւնը վերածնունդ Հայաստանի և Հայ ժողովուրդին համար, և երկարօրէն պատկերացուց մեծ նրւածումները դոր մեր Հայրենիքը արձանագրած էր վերջին կէս դարու ընթացքին, մտաւորական, մշակութային, գիտական, կրթական, ճարտարարուեստական և զինդամնտեսական կեանքի զանազան ժակարդակներու վրայ: Փոխ-Վարչապետին հեղինակաւոր խօսքը ընդմիջուեցաւ յաճախ խանդավառ ծափերով, մանաւանդ երբ աւետեց ճարտարարուեստի և զինդամնտեսութեան ուժեղ զարգացումը և դալիք տարիներու յուսադրիչ հեռապատկերը: Երկրորդ խօսք առնողը եղաւ Տիար Կ. Տայլաքեան, որ գեղեցիկ պատկերացումներով և դրական ճաշակով բնութագրեց Նոյեմբեր 29-ը, իբրեւ Հայ վերածնունդի և պետական կեանքի ապահով սկիզբն ու արմատացումը, որով վերջ դրաւ մեր ողբերգութիւնը և ծնունդ առաւ ու զարգացաւ աշօրուան Հայաստանի պայծառ հրականութիւնը:

Վերջին խօսքը ըսելու հրաւիրուեցաւ Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Պատրիարքը, որ բեմ բարձրացաւ ներկաներու յոտնկայո ծափերուն և խանդավառութեան մէջ: Իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ, Պատրիարք Սրբազանը դրուեց ներկաները և հրահրեց Հայրենասիրական անոնց զգացումները: Ան ըսաւ.

Հայաստանէն եկած մեր երկու մտաւորականներն ու քաղաքական գործիչները, Տիար Կիրակոսեան և Տիար Տայլաքեան, մին Փոխ-Նախագահը մեր հայրենի կառավարութեան և միւսը երրորդ քարտուղարը Հայաստանի Վարչութեան, խօսեցան Նոյեմբեր 29-ի մասին, վերքերելով այն բոլոր քալիքները գործ մեր երկիրը ունեցաւ և ունի այդ բուականէն ի վեր: Խօսեցան

մեր քաղաքական ապահովութեան եւ տնտեսական քարգաւառման մասին եւ կորստեան նամբ մտած սակայն Նոյեմբեր 29-ով մեր երկրի յարութեան մասին, իրենց յատուկ հաւատով եւ եռանդով, անգամ մը եւս տոգորելով մեր սիրտերը հայրենիքի վերելքի եւ ապագայի հաւատով:

Նոյեմբեր 29-ը բուսական մը չէ, այլ յեղաշրջում մը որ հանց Հայ ժողովուրդը իր պատմական ոգրերգութենէն եւ դրա գայն նոր ուղիի մը վրայ:

Հինգերորդ դարուն գիրերու գիտով, Ս. Մեսրոպ Մաշտոց բաժնեց մեր պատմութիւնը երկու մասերու, անցեալի եւ ներկայի. ներկայ մը որ հասցուց մեզ մինչեւ այսօր: Իսկ Նոյեմբեր 29-ը յեղաշրջեց մեր պատմական կեանքը իր քաղաքական եւ գաղափարական նոր երեսներով, եւ բաժնեց գայն հինի եւ նորի ըմբռնումներով:

Մենք երախտապարտ ենք մեր Հայրենիքի մտքի եւ սրտի գործիչներուն, որոնք Նոյեմբեր 29-ի կրակը վառեցին մեր հայրենի հողին վրայ: Արտասահմանը հագիւ բերաւ իր մասնակցութիւնը այդ ստեղծարար գործին, հեռուէն միայն խանդավառուելով, հեռուէն երկարելով իր պաշտօնական ձեռքերը այդ կրակին: Զգացաւ անշուշտ այդ խառնակին վրայ դնելով երէ՛ ոչ գերաններ՝ գէթ տաշեղներ իր հոգիէն եւ մարմնէն, վառ պահելու այդ կրակը:

Հերոսները դուք էք, պատմական հայրենակիցներ, երէ՛ նոյնիսկ ըլլան քննադատողներ ձեր մեծ գործին, մի նեղուիք, դարը ուր կ'ապրինք դարն է քննադատութեան: Սակայն պատիւն ու փառք քննադատին չէ, այլ ստեղծողին: Քննադատը գաւառ մըն է ստեղծողին հոյ, եւ պատմութիւնը գաւառի ուսերուն չէ որ կը նետէ իր պատմութեանը, այլ հերոսներուն:

Մեզի համար ուրախութիւն է այս երեկոյ մեր մէջ ողջունելու Տիար Կիրակոսեանն ու Տալալեանը, հերոսները մեր հայրենիքին, կերտիչները այսօրուան մեր փառքին:

Եւրոպայի կենտրոն, Ն. Ամենապատուութիւնը, Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոսի ընկերակցութեամբ, Շիրակոյն մեկնեցաւ Լոս Անճելըս: Գալիֆորնիա իր անցուցած հինգ օրերու ընթացքին, Ն. Ամեն. Պատրիարքը եւ Շահէ Սրբազանը հիւրը եղան Տայնուպայի մէջ՝ Տիար Մարտիրոս Բիւրոյեանի եւ Մատենաթոյնի մէջ՝ Տիար Հայկազ Պէրպէրեանի: Մեծանուն երկու բարերարները յանձն առին կարեւոր գումարներով նպաստել Երուսաղէմի Հիմնադրամին:

Դեկտեմբերի 6-ին, Պատրիարք Սրբազանը վերադարձաւ Նիւ Եորք: Եւրոպայի օրը, ան հիւրը եղաւ պատուոյ ճաշկերոյթին, Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդարանին կողմէ՝ յատկապէս կաղճակերպուած Հայկ եւ Ալիս Գալուքեան Սրահին մէջ: Պատրիարքին ձօնուած երեկոյթը բացաւ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Թորգոմ Ս. Արքեպիսկոպոս բարի գալուստի ջերմ խօսքերով, իր հոգեւոր ծննդավայր Երուսաղէմի նկատմամբ իր սէրէն բխած: Օրուան առեւտրականութիւնը վարեց Պրն. Սուրէն Մանուէլեան, որ խօսեցաւ յատկապէս Եղիվարդ բանաստեղծի մասին, ներկայացնելու համար Պատրիարք Սրբազանին գրական վաստակը: Նշանակուած եւ գեղեցիկ իր ոճով, Պրն. Մանուէլեան զնահատակները ըրաւ Եղիվարդի բանաստեղծական արժանիքն եւ ոտանաւորին, վեր առնելով յատկապէս անոնց մէջ՝ ազգային շունչն ու աստուածաշնչական ոգին. նոյն դժով շարունակեց Պրն. Անդրանիկ Փոլատեան, Հ. Բ. Ը. Միլթեան «Յուշարար» ամսագրի խմբագիրը, որ ամփոփ բայց պերճախօս նախադասութիւններով դրուատեց բարձրատիման եկեղեցականի էտին՝ դրադէտ եւ մտածող մարդը: Անձնական վկայութիւններու շարքով մը, Պրն. Մամուէլ Թումայեան ներկայացուց Պատրիարքին վարչական գործունէութեան մի քանի երեսները, համեմատած դէպքերով, որոնց ականատեսը եւ

մասնակիցը եղած էր Պրն. Թումայան, Երուսաղէմի քաղաքական դժուարին օրերուն, երբ ծնունդ կ'առնէր Հրէական պետութիւնը: Պատրիարքին փակման խօսքը շնորհակալութեան, յուզումի եւ գնահատութեան խօսք մը եղաւ Առաջնորդին, Առաջնորդարանին եւ Երուսաղէմի բարեկամներուն նկատմամբ, որոնք իրենց համակրութեամբ եւ դիտակցութեամբ կ'ուզեն օժանդակել եւ զօրավիգ կանգնել մեր Եկեղեցւոյ այդ մեծ կեդրոնին, որ Հայոց Պատրիարքութեանն է:

Յաջորդ օրը, Պատրիարք Սրբազանը, ընկերակցութեամբ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոսի եւ Տիար Տատուր Տատուրեանի, ուղղուեցաւ Պոսթոն: Օղակայանին մէջ, Պատրիարք Սրբազանը դիմաւորուեցաւ Պոսթոնի, շրջակայի, Ուսթըրի եւ Բրովիտենսի հոգեւոր հովիւներուն կողմէ: Մտերիմ եւ ջերմ մթնոլորտի մէջ ճաշելէ ետք, Պատրիարք Սրբազանը առաջնորդուեցաւ Ս. Երրորդութիւն Մայր Տաճար, որու ծխատան մէջ շարունակուեցաւ հանդիպումը եկեղեցական դասին հետ: Այնտեղ եկան նաեւ աղգայիններ եւ «Պայքար» թերթի խմբագիր Պրն. Նուպար Պէրպէրեան, իր ընկերներով, բարի գալուստ մաղթելու համար ն. Ամենապատուութեան: Երեկոյեան, կարճ հիւրասիրութենէ մը ետք Տքթ. Միքայէլ Խոլլիկեանի տան մէջ, Պատրիարք Սրբազանը եւ իր ընկերակիցները հրաիրուեցան քաղաքի կեդրոնական պանդոկներէն մէկուն մէջ յատկապէս կազմակերպուած պատուոյ սեղանի մը: Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցիի Հոգեւոր Հովիւ Արթ. Տ. Մամրէ Գահանան, իրեն յատուկ ճաշակով եւ ձեռներէցութեամբ, ճաշկերոյթը յաջողեցաւ վերածել զեղեցիկ երեկոյթի մը, ուր Պոսթոնի Հայութեան աւագանին հաղորդուեցաւ Երուսաղէմի խորհուրդով:

Յաջորդ առաւօտ, Պատրիարք Սրբազանը, հակառակ ձիւնին եւ ցուրտին, փափաքեցաւ այցելել Լոմելի Հայութեան նոր եկեղեցին: Ս. Աթոռիս ճատեւ հովութեան ընթացքին յաջողած էր փոքրիկ ծուխ մը վերակենդանացունել եւ առաջնորդել բացառիկ իրադրոժումի մը. հսկայ հողամասի մը կեդրոնը, բլուրի մը գլուխը կանգնել հայկական կեդրոն մը, Անիի Մայր Տաճարի շքեղութեամբ եւ կերպարանքով կառուցուած հսկայական եկեղեցիի մը շուրջ:

Լոմելին՝ Պատրիարք Սրբազանը եւ Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս ուղղուեցան օղակայան, մեկնելու համար Նիւ Եորք, ուր անցուցին Ամերիկա այցելութեան վերջին երեք օրերը, իրրեւ հիւրը Պրն. Տատուր Տատուրեանի: Այդ օրերու ընթացքին Պատրիարք Սրբազանը այցելեց Նիւ Ճըրքիի երկու հայկական կեդրոններ. ամենէն փոքրերուն՝ հայկական նորարոգացող դպրոցին եւ ամենէն տարեցներուն՝ Խմբարնի ծերանոցին:

Հայկական դպրոցի սեմին, Պատրիարք Սրբազանը եւ Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս դիմաւորուեցան դպրոցի հոգաբարձութեան եւ տնօրէնութեան կողմէ, գլխաւորութեամբ Հոգշ. Տ. Օշական Վրդ. Զաւոյեանի, շրջապատուած Արթ. Տ. Վահրիճ եւ Տ. Արսէն քահանայ հայրերով: Դպրոցի տնօրէն՝ Տիկ. Հուրիկ Սահակեան յատուկ ծրագիր մը պատրաստած էր ի պատիւ ն. Սրբազնութեան: Մանկական իրենց թրթռուն ձայներով եւ ձեռքերնին մէկական մեխակ, մանուկները երգեցին Մենդեան շարականներ, Նոր Տարիի երգեր եւ մօտեցան մի առ մի համբուրելու համար Սրբազան Պատրիարքին Աջը եւ ստանալու Երուսաղէմի օրհնութիւնը:

Յաջորդ օրուան այցը հայկական ծերանոցին այլապէս յուղիչ էր. միակ Հայու մը տոկուն կամքով եւ անխոնջ ձեռներէցութեամբ ապահովուած պատկանելի այս հաստատութիւնը չունէր բնաւ վերջալուսային տխրութիւնը մարող ճրագի մը, այլ խանդավառ, աշխոյժ եւ ջերմ մթնոլորտ մեծ տունի

մը, ուր Հայեր կը շարունակեն իրենց կեանքը, լաւ խնամքի մը եւ ընկերային ջանք միջնորդարէ մը բարիքը մայրելով:

Ամսոյն 12-ին, Պատրիարք Սրբազանը եւ Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս այցելեցին Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնը եւ բարեկամական հաճելի դրոյց մը թեան հետ:

ունեցան Վարիշ—Տնօրէն Տիար Միսաք Հայկենցի եւ Միութեան պաշտօնէութեան:

Դեկտեմբերի 13-ի երեկոյեան, Սրբազան Պատրիարքը եւ Պատրիարքարանիս Դիւանապետը մեկնեցան Նիւ Եորքէն, հրաժեշտ առնելէ ետք Ամերիկայի Առաջնորդէն եւ իրենց հիւրընկալ Տիար Տատուր Տատուրեանէն:

Ամբողջ գիշերը ճամբորդելէ եւ գիշերուան մը հանդիստէն ետք, Պատրիարք Սրբազանը եւ Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս դնացքով մեկնեցան Պրիւքսէյ, որու կայարանին մէջ գիրենք ընդունելու եկած էին պատմատեան Պարոն Տր Պրատէր, Պարոն Տր Լէքսէմ, Պրն. Տիգրան Վրոյր եւ Պրն. Կերտա:

Պեյճիկայի փոքրաթիւ Հայութիւնը խանդավառութեան շուրջ օրեր ապրեցաւ Ն. Ամենապատուութեան այցելութեան առթիւ:

Առաջին անգամ բլլալով, Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքը պաշտօնական այցելութեամբ մը կ'ընդունուէր Պեյճիկայի Թաղաւորին կողմէ: Շարժառիթը հին պատմական կապի մը վերականգնումն էր Երուսաղէմի եւ Ֆրանսիոյ Թաղաւորական տունին միջեւ: Վերականգնումը պիտի կատարուի Ս. Յարութեան Տաճարի Հայկական բաժնին մէջ վերահաստատելով Սաղակիր տաճին երկու Թաղաւորներու յիշատակութիւնը յատուկ արձանատուութեամբ: Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքը ուղեց աւետել Ն. Վեհափառութեան թէ Բեդարեր Կանանց խորանին ճակատը պիտի զետեղուի մարմարեայ արձանագործ-

Պեյճիկայի Ն. Վեհափառութիւն Պատուէն քաղաւորը կ'ընդունի Ն. Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Տէրտէրեանը եւ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոսը:

Թիւն մը, յիշատակելու համար Կոտրֆրուա տը Պուլիոն, առաջին «Պաշտպան Ս. Յարութեան Տաճարի», Պաղտուին Ֆրանսիոյ, առաջին Թաղաւոր Երուսաղէմի եւ իր հայազգի Թաղուհին՝ Արտա: «Աւսպիսով, աւելցուց Ս. Պատրիարքը, պատիւ պիտի ունենանք անմահացնելու Սաղակիր Թաղաւորներու

քրիստոնէական հաւատքը եւ զոհողութեան ոգին, ի պաշտպանութիւն Ս. Տեղիքու եւ, միեւնոյն ատեն, արեան կապը, որ հաստատուեցաւ անոնց եւ Կիլիկիան Հայ իշխանաւորներու միջեւ: Հաւատքով զեղուն, զգացումաւ եւ խորունկ շեշտով մը, Ն. Վեհափառութիւնը շնորհակալութիւն եւ ուրախութիւն յայտնեց իր նախնիքներու նկատմամբ ցուցաբերուած ուշադրութեան համար եւ յայտնեց իր փափաքը որ միասին ազօթք մատուցուի Երուսաղէմի խաղաղութեան համար, որպէսզի Ս. Քաղաքը ըլլայ եւ մնայ միշտ ազօթքի տուն մը բոլորին համար: Խօսակցութիւնը տարածուեցաւ զանազան հարցերու շուրջ, բոլորն ալ կապուած այն յոյսին, զոր վերջին զէպքերը արթնցուցին Միջին Արեւելքի կնճառոտ կացութիւնը պարզելու եւ խաղաղութեան նոր դարաշրջան մը սկսելու:

Պալատէն ելլելէ ետք, Պատրիարք Սրբազանը եւ Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս հրաւիրուեցան Պարոն Տը Պրաուրրի բնակարանը, ճաշկերոյթի մը, որուն ներկայ էին Պապական նուիրակը, Պրիւքսելի համալսարանի Նախագահ՝ Փրօֆ. Ժամօթ, Երեսփոխանական Ժողովի Նախագահ՝ Պրն. Լըպիւթթօն, Պրապան նահանգի Կառավարիչ Պրն. Րոկէէն, եւ բազմաթիւ եկեղեցականներ, ազնուական դուքսեր եւ դքսուհիներ: Հայ գաղութին կողմէ ներկայ եղան Վարչութեան Նախագահ Պրն. Եղուարդ Ժախեան եւ աշխարհածանօթ Փրօֆ. Արքակ Մխիթարեան:

Նոյն երեկոյեան, պաշտօնական ընդունելութեամբ մը, Պրիւքսելի Քաղաքապետը պատուեց Հայոց Պատրիարքը Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, յանուն մայրաքաղաքին, Պրն. Վան Ալթրրըն յանձն առաւ զեղեցիկ եկեղեցի մը տրամադրել Հայ գաղութին:

Դիշերը, Պրիւքսելի Հայ Տունին մէջ հաւաքուած երկու հարիւրէ աւելի Հայեր չքեղ ընդունելութիւն մը սարքեցին ի պատիւ Ն. Ամենապատուութեան եւ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոսի:

Յաջորդ օրը, Պատրիարք Սրբազանը, ընկերակցութեամբ իր Դիւանապետին եւ Փրօֆ. Մխիթարեանին, այցելեց Պելճիդայի կրօնապետ՝ Կարախանյալ Սիւնէնտին, Պրիւքսելի Արքեպիսկոպոսարանին մէջ, ի ներկայութեան Պալատին Եպիսկոպոսին: Սիրալիւր եւ սրտաց խօսակցութեան ընթացքին, Ն. Վսեմութիւնը յիշեց իր տպաւորութիւնները Երուսաղէմէն, ուր այցելած էր տարուան ընթացքին, իրրեւ ուխտաւոր, իր քահանայութեան յիսնամեակին առթիւ: Ան խոստացաւ իր կարելին ընել, որպէսզի Հայերը ունենան իրենց եկեղեցին եւ կազմակերպուին իրրեւ կրօնական համայնք Պրիւքսելի մէջ:

Պրիւքսելի այցելութիւնը պսակուեցաւ մեծ ճաշկերոյթով մը, զոր Հայ գաղութը տուաւ ի պատիւ Սրբազան Պատրիարքին, յայտնելու համար շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան իր զգացումները Երուսաղէմի Պատրիարքութեան եւ անոր Գահակալին եւ Դիւանապետին նկատմամբ, որոնք Պելճիդայի Հայութեան շնորհեցին իրենց հայրական հօգածութիւնը, Հայութեան միայն հրաւիրելով պետութեան եւ եկեղեցիին բարձրագոյն իշխանաւորներուն ուշադրութիւնը եւ մանաւանդ՝ ապահովելով եկեղեցի մը հայկական միւսոնի դրոշմով:

Պրիւքսելէն, Պատրիարք Սրբազանը եւ Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս վերադարձան Փարիզ եւ անկէ՝ Ս. Աթոռ: